

DYSKRYMINACJA

INSTYTUCJONALNA KOBIET NA POLSKIM RYNKU PRACY

ALICJA SIELSKA

 CEDEWU

DYSKRYMINACJA INSTYTUCJONALNA KOBIET NA POLSKIM RYNKU PRACY

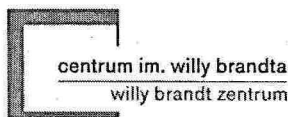
ALICJA SIELSKA

 CEDEWU

Recenzenci: prof. dr hab. Witold Kwaśnicki,
dr Mateusz Machaj

© Copyright do wydania polskiego CeDeWu Sp. z o.o.
Wszelkie prawa zastrzeżone.

Wydanie publikacji dofinansowane przez Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich
im. W. Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego.

Zabronione jest kopiowanie, przetwarzanie i rozpowszechnianie w jakimkolwiek celu
oraz postaci bez pisemnej zgody autorki i wydawcy.

Wydawnictwo CeDeWu oraz autorka dołożyli wszelkich starań, aby treści zawarte w ni-
niejszej publikacji były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności
za ich wykorzystanie ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw autorskich
oraz za skutki działań wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Zdjęcie (grafika) udostępnione dzięki: Geschlechterdifferenz #37303934 – Fotolia.com

Projekt okładki: Agnieszka Natalia Bury

DTP: CeDeWu Sp. z o.o.

Wydanie I, Warszawa 2017

ISBN 978-83-7556-895-0
EAN 9788375568950

234734

Wydawca: CeDeWu Sp. z o.o.

00-680 Warszawa, ul. Żurawia 47/49

e-mail: cedewu@cedewu.pl

Redakcja wydawnictwa: (4822) 374 90 20, 374 90 22

Fax: (4822) 827 38 89

Księgarnia Ekonomiczna

00-680 Warszawa, ul. Żurawia 47

Tel.: (4822) 396 15 00...01

Fax: (4822) 827 38 89

Ekonomiczna Księgarnia Internetowa

www.cedewu.pl

www.4books.pl

Made in Poland

AVF 201710331V

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział 1	
Ekonomiczna teoria dyskryminacji – wprowadzenie	13
1.1. Dyskryminacja i jej rodzaje	14
1.2. Prezentacja wybranych neoklasycznych teorii dyskryminacji i modeli ekonomicznych.....	16
1.2.1. Neoklasyczne teorie dyskryminacji oparte na założeniu o konkurencyjnych rynkach	18
1.2.2. Neoklasyczne teorie dyskryminacji na niedoskonałych rynkach pracy	32
1.3. Ekonomiczna analiza dyskryminacji kobiet na rynku pracy.....	48
1.3.1. Ekonomiczna analiza dyskryminacji na rynku konsumenta.....	48
1.3.2. Ekonomiczna analiza dyskryminacji na rynku producenta	52
Rozdział 2	
Sytuacja kobiet na polskim rynku pracy dawniej i dziś	57
2.1. Dyskryminacja kobiet w Polsce przed i po transformacji ustrojowej z 1989 r.	57
2.1.1. Sytuacja ekonomiczna kobiet w Polsce w latach 1914-1989.....	58

2.1.2. Stracone szanse? Sytuacja ekonomiczna kobiet w Polsce w latach 1989-2004	66
2.2. Kobieta na polskim rynku pracy współcześnie	75
2.3. Polka na europejskim rynku pracy – analiza porównawcza.....	85

Rozdział 3

Problem równości płci w świetle prawa stanowionego	93
3.1. Równość płci na rynku pracy w prawie wspólnotowym	95
3.1.1. Zakaz dyskryminacji i zasada równego traktowania w prawie pierwotnym Unii Europejskiej	96
3.1.2. Zakaz dyskryminacji i zasada równego traktowania w prawie wtórnym Unii Europejskiej	99
3.2. Równość płci na rynku pracy w polskim prawodawstwie	105
3.2.1. Równy status płci na rynku pracy w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej	106
3.2.2. Równouprawnienie płci na rynku pracy – przepisy Kodeksu pracy.....	107
3.3. Ochrona pracy zawodowej kobiet w prawie międzynarodowym. Dokumenty ratyfikowane przez Polskę – zarys ogólny	111

Rozdział 4

Przyczyny dyskryminacji kobiet na polskim rynku pracy – badania własne. Problem dyskryminacji instytucjonalnej.....	117
4.1. Prezentacja wybranych przepisów i instrumentów polityki społecznej dotyczących kobiet na rynku pracy w okresie ciąży i macierzyństwa	118
4.2. Analiza ekonomiczna wybranych przepisów i instrumentów polityki społecznej dotyczących kobiet na rynku pracy w okresie ciąży i macierzyństwa	126
4.2.1. Przepisy i instrumenty polityki społecznej jako forma dyskryminacji instytucjonalnej.....	127
4.2.2. Koszty pracodawcy a przepisy i instrumenty polityki społecznej ustanowione dla kobiet.....	131
4.3. Przyczyny dyskryminacji kobiet na rynku pracy w Polsce – badania własne. Problem dyskryminacji instytucjonalnej.....	138

4.3.1. Sytuacja kobiet na polskim rynku pracy, problem dyskryminacji instytucjonalnej. Wyniki i analiza z przeprowadzonego badania ankietowego.....	139
4.3.2. Sytuacja kobiet na polskim rynku pracy, problem dyskryminacji instytucjonalnej. Wyniki i analiza z przeprowadzonych wywiadów bezpośrednich z pracodawcami	148
Zakończenie	159
Bibliografia.....	163
Spis tabel	173
Spis rysunków	175

Wstęp

Problem dyskryminacji kobiet na rynku pracy jest tematem szeroko poruszonym nie tylko w debatach naukowych, ale także podczas licznych dyskusji publicznych. Istnieją szerokie analizy tego problemu na gruncie społecznym czy demograficznym. W pracach politologów, socjologów, a nawet ekonomistów dyskryminacja płciowa w kontekście rynku pracy poddawana była wielu rozważaniom. Niemniej często pomijano w nich istotny aspekt, jakim są regulacje państwowe, które mogą niekorzystanie oddziaływać na pozycję zawodową kobiet. Należy zauważyć, że nawet wybitni ekonomiści – laureaci Nagrody Banku Szwecji im. Alfreda Nobla, jak np. Gary Becker, Peter Diamond, Dale Mortensen czy Christopher Pissarides, którzy w swoich badaniach zajmowali się rynkiem pracy, nie wypracowali własnego stanowiska dotyczącego oceny działalności instytucji państwowych.

Niniejsza książka stanowi więc nowe spojrzenie na problem dyskryminacji kobiet na rynku pracy. Przedstawiono w niej przede wszystkim analizę tzw. zjawiska dyskryminacji instytucjonalnej, które zostało wyjaśnione na przykładzie Polski.

Czy przepisy dotyczące kobiet mogą decydować o ich dyskryminacji na rynku pracy? Na to trudne pytanie z pewnością każdy czytelnik tej publikacji znajdzie odpowiedź.

Książka zawiera analizę warunków pracy kobiet w Polsce oraz ocenę wpływu praw gwarantowanych im na rynku pracy. W tym celu przeprowadzono m.in.:

- rozważania dotyczące oddziaływania przepisów ustanowionych na rynku pracy na pozycję zawodową kobiet w oparciu o teorię ekonomii;

- charakterystykę zjawiska dyskryminacji kobiet w Polsce w ujęciu historycznym oraz porównano ich aktualną sytuację zawodową z innymi państwami europejskimi;
- przegląd stanu prawnego w kwestii równości płci;
- weryfikację polskich instrumentów polityki społecznej, które dotyczą praw gwarantowanych kobietom na rynku pracy;
- identyfikację instytucjonalnych barier w odniesieniu do zatrudnienia kobiet w Polsce oraz wskazano potencjalne kierunki zmian polityki społecznej.

Należy zauważyć, że publikacja ta ma charakter teoretyczno-empiryczny. Odwołuje się ona do dorobku teorii ekonomii, regulacji prawnych i instrumentów polityki społecznej, które opisane są w szerokiej literaturze polskiej i zagranicznej. Zastosowano w niej zarówno analizę jakościową, przeprowadzając np. wywiady bezpośrednie z pracodawcami, jak i ilościową, gdzie analizowano liczne opracowania statystyczne oraz wykonano adekwatne badanie ankietowe.

Na książkę składają się cztery rozdziały. Rozdział pierwszy stanowi teoretyczne wprowadzenie do problemu dyskryminacji instytucjonalnej kobiet na rynku pracy. Opisano w nim przede wszystkim wybrane neoklasyczne teorie i modele ekonomiczne – teorie oparte na założeniu o rynkach doskonałych (teoria uprzedzeń osobistych Beckera, teoria kapitału) i na założeniu o rynkach niedoskonałych (model segregacji zawodowej, model dyskryminacji statystycznej oraz model dyskryminacji monopsonistycznej). Omówiono także zjawisko dyskryminacji na rynku dóbr konsumpcyjnych oraz produkcyjnych. W tej części wyjaśniono także możliwość negatywnego oddziaływania regulacji prawnych na sytuację zawodową kobiet.

W rozdziale drugim przedstawiano pozycję kobiet na polskim rynku pracy w ujęciu historycznym. Opis ten został podzielony na dwie części. Pierwsza z nich obejmuje w szczególności czas od początku I wojny światowej do roku 1989; kolejna – po 1989 r. do 2004 r. Dodatkowo w części tej opisano aktualną sytuację kobiet na polskim rynku pracy i porównano ją z innymi państwami europejskimi.

Przedmiotem rozważań rozdziału trzeciego jest analiza uwarunkowań prawnych dotyczących kobiet na rynku pracy. W pierwszej kolejności w rozdziale tym przedstawiono prawo wspólnotowe w obszarze odnoszącym się do zakazu dyskryminacji i zasady równego traktowania. Następnie odwołano się do prawa krajowego i wskazano jego zmiany w obrębie poruszanego problemu. Część ostatnia zawiera prezentację dokumentów prawa między-

narodowego, ze szczególnym uwzględnieniem tych pozycji, które zostały ratyfikowane przez Polskę.

W rozdziale czwartym natomiast opisano główne instrumenty polityki społecznej przysługujące kobietom. Odwołano się przede wszystkim do odpowiednich przepisów zapisanych w Kodeksie pracy oraz świadczeń przyznawanych przez ZUS, które dotyczą poruszanego problemu. W tej części przedstawiono również wyniki z przeprowadzonych badań własnych. Najpierw, na podstawie badania ankietowego, opisano sytuację kobiet na polskim rynku pracy oraz oceniono możliwość występowania dyskryminacji generowanej przez przepisy instytucji państwowych (podmiotem badania było trzysta kobiet w różnych grupach wiekowych). Badanie zostało przeprowadzone w terminie marzec – grudzień 2012 r. Wybór respondentek został dokonany na podstawie ich miejsca zamieszkania. Biorąc pod uwagę stopę bezrobocia kobiet, badanie zostało przeprowadzone na terenach województw: mazowieckiego, podkarpackiego, dolnośląskiego, lubuskiego i pomorskiego, następnie, na podstawie ustrukturalizowanych wywiadów indywidualnych (*structured interview*) przeprowadzonych w okresie wrzesień 2013 r. – luty 2014 r. z trzydziestoma losowo wybranymi pracodawcami, podjęto próbę ustalenia ich stosunku do zatrudniania kobiet oraz zidentyfikowano związane z tym bariery.

Książkę zamykają wnioski końcowe, gdzie podjęto próbę oceny regulacji państwowych mogących sprzyjać występowaniu zjawiska dyskryminacji instytucjonalnej w Polsce. Zaproponowano także inne kierunki prowadzenia polityki społecznej państwa, które powinny pozytywnie oddziaływać na sytuację kobiet na rynku pracy. I choć przeprowadzone badania dotyczą przypadku jednego kraju, to z pewnością większość rozważań można odnieść również do innych państw.